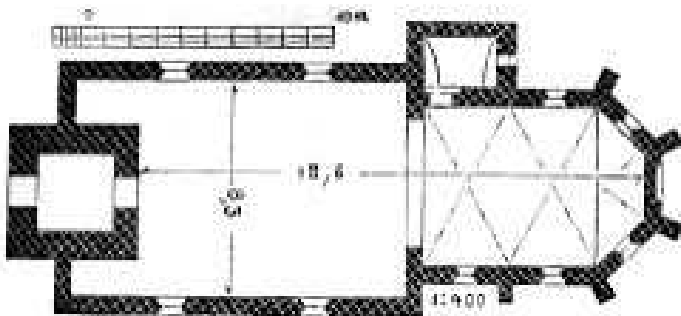

Świerczynki (12km)

Kościół powstał prawdopodobnie na przełomie XIII i XIV w., uległ przebudowie w XVIII w., był także restaurowany w pierwszej połowie XIX w. i w 1914 r. W 1415 roku wieś wraz ze świątynią przeszła na własność toruńskich benedyktynek, które opiekowały się nim do 1834 r. Kościół został zbudowany w stylu gotyckim, z elementami późniejszymi (m.in. okna, górna kondygnacja wieży i przypory nawy). Jest murowany z cegły i gładów narzutowych, jednonawowy z nieco węższym prezbiterium i wieżą od zachodu, częściowo wtopioną w korpus.

Prezbiterium jest dwuprzęsłowe, zamknięte od wschodu wielobocznice. Elewacje są opięte skarpami, przy korpusie wydatnymi, skośnymi. Skarpy prezbiterium są jednouskokowe, wyrastające ponad koronę murów i zwieńczone pinaklami. Okna prezbiterium i korpusu są zamknięte półkoliście.

Wewnątrz wyposażenie barokowe głównie z przełomu XVII i XVIII w. Ołtarz główny architektoniczny, dwukondygnacyjny na wysokim cokole. W kondygnacji dolnej w polu głównym późnogotycka rzeźba Matka Boska z Dzieciątkiem w typie *Regina Coeli* z 3 ćwierci XV wieku, w sukienkach srebrnych z przełomu XVII i XVIII w., po bokach w polach oddzielonych kręconymi kolumnkami święci Jan Nepomucen i Kazimierz. W górnej kondygnacji pośrodku późnogotycka rzeźba *Pietas Domini* z początku XVI w., w polach bocznych oddzielonych kolumnkami święci Jan Chrzyciel i Jan Ewangelista. Na belkowaniu między kondygnacjami dwie hermy z popiersiami niezidentyfikowanego biskupa i św. Jana Chrzyciela. W zwieńczeniu przedstawienie Chrystusa Salwatora. Po bokach ołtarza uszaki z motywem liści akantu.

Poza tym z tego samego okresu ambona, chrzcielnica z baldachimem, dwa ołtarze boczne i stalle. W prezbiterium rzeźba *Pieta* z około 1370-80 roku

Zamek Bierzgłowski (18km)

Zamek Bierzgłowski – wieś położona w ok. 14 km na północny zachód od Torunia; ok. 430 mieszkańców. Znajduje się tutaj jedna z najstarszych obronnych budowli krzyżackich – gotycki zamek, wzniesiony w latach 1270-1305 w miejscu wcześniejszego grodu z 1260r., zniszczonego przez Litwinów w 1263. Początkowo siedziba komturów bierzgłowskich; wielokrotnie niszczone i odbudowywany; w latach 1475-1840 własność rady miejskiej Torunia, odbudowywany w stylu neogotyckim w

roku 1860, na pocz. XX w. i w okresie międzywojennym. Położony na wysuniętym wzniesieniu pradoliny Wisły zamek składa się z zamku głównego (siedziby komtura), pełniącego funkcje gospodarcze przedzamcza oraz wieży bramnej. Zamek główny (wysoki) jest dwuskrzydłowy (refektarz i kapitułarz), dwa jego boki są zamknięte kamiennie-ceglanymi murami w nieregularny czworobok. Wjazd do zamku wysokiego odbywał się przez bramę w murze obwodowym. Od wschodu, południa i zachodu zamek otoczony jest fosą (obecnie suchą), od strony północnej znajduje się przedzamcze, na terenie którego znajduje się przebudowany w XIX w. budynek gospodarczy

z XIV w. oraz dwa późniejsze budynki. Przedzamcze jest otoczone kamiennym murem, w którym od północy znajduje się główna brama wjazdowa z neogotyckim szczytem, a w narożu północno-zachodnim baszta. W murze północnym zamku wysokiego znajduje się pochodzący z ok. 1300 roku portal z ceramicznym trójpolowym tympanonem o niepewnej ikonografii (postać jeźdźca na koniu, której towarzyszą 2 rycerze). Ta najstarsza zachowana rzeźba na terenie Prus zaliczana jest przez niektórych historyków do najcenniejszych dzieł ceramicznej plastyki średniowiecznej Europy.

Bierzgłowo (22km)

(niem. *Birgelau*) – wieś położona ok. 17 km na północny zachód od Torunia.

W latach 1975-1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa toruńskiego. Kościół gotycki z przełomu XIII i XIV w., murowany z kamienia polnego i cegły. W 1882 kościół gruntownie odnowiono i zrekonstruowano szczyty. Wewnątrz strop kasetonowy z 1936, wyposażenie wnętrza głównie barokowe i rokokowe. Drewniana dzwonnica z 1769, w 1964 odłączona od kościoła i przeniesiona na cmentarz przykościelny,

wiatrak koźlak z 1867 roku (restaurację zakończono w 2011).

Przecznno (27km)

– wieś w Polsce położona w województwie kujawsko-pomorskim, w powiecie toruńskim, w gminie Łubianka. Badania archeologiczne potwierdzają zamieszkanie terenów wokół Przeczna już 2-3 tysiące lat p.n.e.. Najstarszy zachowany dokument, w którym pojawia się nazwa wioski, pochodzi z 1251; użyto w nim nazwy Hiesmoot.

W 1570 używano nazwy Przesmno. Zachowały się ślady zniszczenia przez Prusów gródka w Przecznie, podobnie jak i zamku bierzgłowskiego w 1266. Obwarowania wzmocniono i już w oblężeniu w 1277 Przeczno nie zostało zdobyte. W tym okresie rozpoczęto budowę kamiennego kościoła w Przecznie. Brak prac archeologicznych w samym kościele uniemożliwia określenie dokładniejszych dat związanych z budową. Podczas ostatnich prac okazało się, że większość zachowanej więźby dachowej

pochodzi z drzew świętych w roku 1360. Gotycki kościół gotycki parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z przełomu XIII i XIV w., ukończony około 1300 r. Jednonawowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium i wieżą od zachodu. Wyposażenie wnętrza barokowe. Ołtarz główny z ok. 1700 r., z manierystycznym obrazem Ukrzyżowania z przełomu XVI i XVII w. Ołtarze boczne z ok. 1700 r., Chór muzyczny z ok. połowy XVII w., na nim późnobarokowe organy z końca XVII w. Ława kolatorska i konfesjonały z drugiej połowy XVII w., feretrony z XVIII-XIX w. Kapliczka św. Rozalii znajdująca się w lesie na zachód od drogi Toruń – Chełmno. W 2. połowie XIX wieku obmurowano pień dębu w formie kapliczki w której znalazły się figury św. Rozalii i św. Rocha. W 1905 r. kapliczka staraniem proboszcza Lisińskiego z Biskupic i mieszkańców została odnowiona. W latach 30. parafialny oddział Akcji Katolickiej ożywił kult św. Rozalii, organizując przy niej odpusty parafialne. Zniszczona w czasie II wojny światowej kapliczka została odbudowana w 1979 r. Nowa figura św. Rozalii i ożywienie kultu, zwłaszcza w dniu jej święta 4 września, nastąpiło w ostatnich 15 latach. Obecnie miejsce to jest odwiedzane przez mieszkańców Przeczna i okolic.

Nawra (34km)

Wieś położona w województwie kujawsko-pomorskim. W latach 1975-1998 miejscowość położona była w województwie toruńskim. Miejscowość w średniowieczu (XIV wiek) przeszła na własność prokuratora papowskiego (z Papowa Biskupiego)^[1]. Zespół pałacowo-parkowy: klasycystyczny pałac zbudowany w latach 1798-

1805 dla Konstantego Kruszyńskiego, przebudowany ok. 1870-80 dla rodziny Sczanieckich. Od 1865 roku właścicielem został ród Sczanieckich, po ślubie Bogusławy, córki Władysława Kruszyńskiego, z działaczem narodowym i kolekcjonerem sztuki Michałem Sczanieckim. W czasie II wojny światowej pałac został zdewastowany przez Niemców, którzy już na początku okupacji usunęli całkowicie z majątku ostatnich właścicieli: Jana i Irenę z Cichowskich Sczanieckich. Po bokach pałacu znajdują się dwie symetrycznie rozmieszczone oficyny. Pałac otoczony jest zaprojektowanym przez braci Larassów parkiem krajobrazowym z połowy XIX wieku. Klasycystyczna karczma z końca XVIII w. Gotycko - barokowy kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej z kamieni polnych i cegły powstał prawdopodobnie w XIV w., przebudowany po 1661 i 1778-86, wewnątrz wyposażenie barokowe. W rokokowym ołtarzu głównym obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z pierwszej połowy XVII wieku, w sukience z 1767, według legendy przywieziony z niewoli moskiewskiej przez Bernarda Kruszyńskiego. Wśród pozostałego wyposażenia znajdują się: epitafium Kruszyńskich z 1815, fundacji Konstantego Kruszyńskiego, ołtarze boczne z przełomu XVII i XVIII w., późnorenesansowe stalle z pierwszej połowy XVII w., rokokowa ambona z trzeciej ćwierci XVIII w.

Grzybno (40km)

Grzybno – wieś w województwie kujawsko-pomorskim, w powiecie chełmińskim, w gminie Unisław.

W latach 1975-1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa toruńskiego.

We wsi znajduje się gotycki kościół pw. św. Michała Archanioła z przełomu XIII i XIV wieku.

Unisław (44km)

Unisław – duża wieś położona w województwie kujawsko-pomorskim. W latach 1975–1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa toruńskiego.

Miejscowość jest siedzibą gminy Unisław. We wsi stacja kolejowa o nazwie *Unisław Pomorski*.

Przez wieś prowadzi turystyczny szlak niebieski (20 km) Zamek Bierzgłowski - Bierzgłowo - Słomowo - Siemoń - Raciniewo - Unisław.

Na obszarze Unisława znajduje się gotycki kościół pw. św. Bartłomieja oraz zamkowe wzgórze, na którym w średniowieczu znajdowała się warownia krzyżacka (obecnie nie istnieje)

Trzebcz Szlachecki (55km)

Wieś położona ok. 17 km na południe od Chełmna (28 km na płn. od Torunia). W 1222 r. wraz wieloma innymi nadana biskupowi pruskiemu Chrystianowi przez

Konrada Mazowieckiego. W 1293 r. dziedziczne dobra rycerskie. Gniazdo rodowe Trzebskich, w których posiadaniu pozostaje w XVI w. i później, następnie własność biskupów chełmińskich. W 2. poł. XIX w. własność Ślaskich. We wsi znajduje się gotycki kościół pw. Wniebowzięcia NMP, zbudowany na pocz. XIV w. Kamienno-ceglany, jednonawowy z prosto zamkniętym starszym od nawy prezbiterium. Wnętrze nakryte

pozorną kolebką. Część wystroju późnobarokowego z XVIII w., obraz Matki Boskiej z końca XVI w. Poza kościołem znajduje się tu dawny pałac z 2. poł. XIX w. na starszych fundamentach.

Kijewo Królewskie (62km)

Kijewo Królewskie – wieś położona w województwie kujawsko-pomorskim, w powiecie chełmińskim. W latach 1975-1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa toruńskiego. Miejscowość jest siedzibą gminy Kijewo Królewskie.

Pietà z 1380 roku. We wsi znajduje się Kościół jednonawowy gotycki kościół pw. św. Wawrzyńca z prosto zamkniętym prezbiterium. Kościół pierwotnie zbudowano w XIII w, ale został zniszczony przez pożar w 1616. Odbudowany w 1674 przez dominikanów z Chełmna. W kościele

znajduje się późnobarokowy ołtarz główny z obrazem świętego Wawrzyńca oraz gotyckie rzeźby: Pietà z 1380 i Matka Boska z Dzieciątkiem z XV w.

Miejscowość w średniowieczu (XIV wiek) przeszła na własność prokuratora papowskiego (z Papowa Biskupiego).

Papowo Biskupie (72km)

Pierwsza wzmianka o miejscowości pojawiła się 5 sierpnia 1222 r. Wcześniej była znana pod nazwami: *Papouo* (1222), *Papowe* (1284), *Popow* (w 1326), *Papav* lub *Papaw* (1327) i *Pfaffendorf* (w 1554). Pierwsza wzmianka o miejscowości dotyczy przekazania jej przez biskupa płockiego Gedko biskupowi Chrystianowi: W latach 1466-1505 Królewszczyzna królów polski, a następnie darowana przez króla

Aleksandra Jagiellończyka biskupom chełmińskim. Własnością kościelną miejscowość przestała być w 1773 roku. Kościół św. Mikołaja w Papowie Biskupim – kościół w Papowie Biskupim. Kościół został zbudowany w drugiej połowie XIII wieku pod patronatem krzyżackim^[2]. Kościół jest murowany, wykonany głównie z wiórow kamieni i kamieni polnych. Do kościoła można wejść głównymi drzwiami (od strony plebanii) i od strony północnej drzwiami bocznymi (prowadzi tam też droga do zakrystii). Obiekt wpisany na listę rejestru zabytków (Nr rej: A/331 z 13.07.1936

Starogród (72km)

W Starogrodzie istniała osada krzyżacka pochodząca z XIII wieku oraz jeden z najstarszych zamków krzyżackich - na obecnej tzw. "Górze Zamkowej". Tu pierwotnie lokowano miasto Chełmno w 1233. Osada została spalona, a miasto - *Culm* relokowano w połowie XIII wieku w miejscu dzisiejszego Chełmna. Od schyłku XV w. do rozbiorów należał do biskupów chełmińskich i był ośrodkiem administracyjnym znacznego kompleksu dóbr biskupich zwanych kluczem starogrodzkim.

Do 1954 roku miejscowość była siedzibą gminy Starogród. W latach 1975-1998 miejscowość położona była w województwie toruńskim.

Zabytki

Znajduje się tu późnobarokowy kościół parafialny św. Barbary. Pierwszy kościół na tym terenie wzmiankowany był w 1276 roku, obecny został wybudowany w 1754 roku z fundacji biskupa Wojciecha Stanisława Leskiego; nieorientowany, z prostokątnym korpusem z trójbocznym zamkniętym prezbiterium, na bokach pięcioboczne kaplice, dwuwieżowy - obecnie planowany jest remont.